

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Θεολογία και Λογοτεχνία. Για τὰ Ἑβδομηντάρχρονά του, Κριτικοί, Συνάδελφοι και Μαθηταί τοῦ Π. Β. Πάσχου σχολιάζουν τὴ συμβολή του στὰ Θεολογικά και τὰ Νεοελληνικά Γράμματα, Ἐκδόσεις Ἀκρίτα, Ἀθήνα, 2005, σχ. 24Χ18, σσ. 780.

Εἶναι ἀξιέπαινοι και ἄξιοι συγχαρητηρίων οἱ ἀγαπητοὶ συνάδελφοι Καθηγητὲς Δημήτριος Γόνης, Γρηγόριος Στάθης, Ἀλέξανδρος Σταυρόπουλος και Παναγιώτης Χριστινάκης, ποὺ εἶχαν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὡς ἄνω ὀγκώδους τόμου για νὰ τιμηθῇ ὁ Πασχάλης (ἢ Παντελῆς ἢ Πάσχος) Β. Πάσχος για τὰ ἑβδομηντα του χρόνια. Κριτικοί, φίλοι, συνάδελφοι και μαθητὲς του «μ' ἐγκάρδια αἰσθήματα πολλῆς ἀγάπης και τιμῆς» (σ.7), με ποικιλίαν ἀναφορῶν στο ὄλον ἢ σὲ πτυχὲς τῆς συγγραφικῆς προσφορᾶς τοῦ τιμωμένου προσφέρουν λαμπρὲς ψηφίδες, ποὺ συναπαρτίζουσι ἕνα καλλιτεχνικὸν ψηφιδωτόν, ποὺ τὸν ἐξεικονίζει εἴτε ὡς ἄνθρωπον ἐπιστήμονα θεολόγον, εἴτε ὡς ἄνθρωπον λογοτέχνην. Ἔτσι στὸν τόμον αὐτὸν συνεργάζονται με ἐκτενῆ ἢ εὐσύνοπτα κείμενά τους οἱ Γ. Κ. Ἀγγελινάρας (φιλόλογος, μουσικολόγος), ἱερομ. Ἀθανάσιος Σιμωνοπετρίτης (ὑμνογράφος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας), Τηλ. Ἀλαβέρας (λογοτέχνης, διευθυντὴς περ. *Νέα Πορεία*), Τ. Γ. Ἀναγνώστου (λογοτέχνης, κριτικός), Γ. Ἀνδρικόπουλος (ποιητὴς, διευθυντὴς *Φωνῆς τοῦ Αἰγίου*), Στ. Ἀρτεμάκης (ποιητὴς, κριτικός), Κ. Βάσσης (τ. Πρέσβυς, λογοτέχνης), Κ. Π. Βλάχος (τ. λυκειαρχῆς λογοτέχνης), Παν. Βρετάκος (φιλόλογος, συγγραφεύς), Κ. Γάλλος (θεολόγος, λογοτέχνης, κριτικός), Χρ. Γιανναρᾶς (ὁμοτ. Καθηγητὴς Παντείου Πανεπιστημίου), Χρ. Γκότσης (θεολόγος, συγγραφεύς), Ἀθ. Ν. Γκότοβος (ἐπίκ. Καθηγητὴς Παν/μίου Ἰωαννίνων), Δημ. Β. Γόνης (Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν), Γ. Γρατσέας (†) (Καθηγητὴς Παν/μίου Ἀθηνῶν), Σ. Δ. Γριμάνης (Μ. Θεολογίας), Τ. Γρισόπουλος (δρ. Φ. φιλόλογος, ἱστορικός, λογοτέχνης), Ν. Ἰ. Ζαγανιάρης (φιλόλογος, συγγραφεύς), Ἐρ. Ζέλλιου Μαστοροκώστα (δρ. Φ., συγγραφεύς), Ε. Δ. Θε-

οδώρου (ὁμότ. Καθηγητῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν), Θεόκλητος Διονυσιάτης (νῦν †), (Ἄγιορείτης μοναχός, συγγραφεύς), Β. Καβάρρα (ἰταλῆς βυζαντινολόγος, Ρώμη), Κ. Καβαρνός (τ. Καθηγητῆς Φιλοσοφίας, Η.Π.Α.), π. Κ. Ν. Καλλιανός (πρωτοπρεσβύτερος Σκοπέλου, συγγραφεύς), Βασ. Καραγιάννης (δικηγόρος, λογοτέχνης, διευθυντῆς περ. *Παρέμβαση*), Μ. Καραγιάννης (μαθηματικός, δοκιμογράφος, συγγραφεύς), Ἄνδρ. Καραντώνης (†) (ποιητῆς, κριτικός, συγγραφεύς), Σαρ. Καργάκος (φιλόλογος, συγγραφεύς, κριτικός), Νικηφ. Καχριμάνης (φιλόλογος, λογοτέχνης), Ἡλ. Κεφάλας (λογοτέχνης, κριτικός), Π. Κλωνάρης († Διον. Πόθος) (νομικός, λογοτέχνης), Ν. Κοκκινάκη (δρ. Φιλολογίας), Ἀθ. Δ. Κομίνης (νῦν †) (ὁμότ. Καθηγητῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν), Γρ. Ἄ. Κοντός (φιλόλογος, λογοτέχνης), Χρ. Κορέλας (λογοτέχνης, κριτικός), Ἄλ. Κοσματόπουλος (φιλόλογος, λογοτέχνης, μεταφραστής), Δ. Γ. Κουτρούμπας (θεολόγος- φιλόλογος, δ. Φ., συγγραφεύς), Διον. Κωστίδης (λογοτέχνης, κριτικός), Χρ. Λαμπρινός (†) (δημοσιογράφος, συγγραφεύς), Διον. Μαγκλιβέρας (τ. Καθηγ. Κοινωνιολογίας, λογοτέχνης), Ἐλ. Μάϊνας (†), (θεολόγος, λογοτέχνης), Διογ. Μαλτέζος (διδάσκαλος, συγγραφεύς), Γ. Μαντζαρίδης (ὁμ. Καθηγητῆς Ἀρ. Παν/μίου Θεσ/νίκης), Θαν. Μαρκόπουλος (φιλόλογος, δ. Φ., ποιητῆς), μοναχὴ Αἰκ. Μαρκουλάκη (φιλόλογος, ποιήτρια), Μ.Γ. Μερακλῆς (ὁμότ. Καθηγητῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν), π. Γ. Δ. Μεταλληνός (Καθηγητῆς Θ.Σ. Παν/μίου Ἀθηνῶν), Καρ. Μητσάκης (ὁμότ. Καθηγητῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν) Διον. Ἰ. Μούσουρας (φιλόλογος, δ. Φ., συγγραφεύς), Βασ. Μουστάκης (†) (διδ. Θεολ., ποιητῆς, συγγραφεύς, μεταφραστής), Δημ. Μπαλαγεῶργος (δ. Θ., λέκτωρ Τμήμ. Μουσ. Σπουδῶν), Χρ. Μπέσσας (ὀφθαλμίατρος, δ. Ἰ., λογοτέχνης), Διον. Μπιλάλης (θεολόγος, διευθυντῆς περ. *Συμβολή*), Στέφ. Μπολέτης (†) (ποιητῆς), Κ. Γ. Μπόνης (†) (Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἀκαδημαϊκός), Δ. Χ. Μποσινάκης (Κλινικὸς ψυχολόγος, λογοτέχνης), Χαρ. Μπούσιας (δ. Χ., ὕμνογράφος, λογοτέχνης), Ἰ. Α. Νικολαΐδης (φιλόλογος, ποιητῆς, κριτικός), Δημ. Νικορέτζος (μαθηματικός, ποιητῆς, κριτικός), Εὐάγγ. Ντάγκας (Σύμβουλος Ἐκπαιδεύσεως, συγγραφεύς, κριτικός), Π. Παναζόπουλος (θεολόγος, νομικός, ποιητῆς), Ἄμ. Ἄλ. Παπαβασιλείου (δοκιμογράφος, συγγραφεύς, κριτικός), π. Κ. Ν. Παπαδόπουλος (ἐπίκ. Καθηγητῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν), Στυλ. Γ. Παπαδόπουλος (ὁμότ. Καθηγητῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν), π. Χρ. Παπαθανασίου (δ. Ν., δ. Θ., διευθυντῆς περ. *Τόλμη*), Θ. Παπαθανασόπουλος (ἐφέτης, ποιητῆς, κριτικός), Κ. Κ. Παπουλίδης (δ. Θ., τ. Καθηγ. Παν/μίου, τ. Διευ-

θунτής Ἀγίου Ὄρους), Συμ. Α. Πασχαλίδης (ἐπίκ. Καθηγ. Ἄριστ. Παν/μίου Θεσσαλονίκης), Ν. Γ. Πεντζίκης (†) (φαρμακοποιός, λογοτέχνης), Ἀντ. Πιλλᾶς (διδάσκαλος, φιλόλογος, ποιητής), Γ. Θ. Πρίντζιπας (συγγραφεύς, διευθυντής Βιβλιοθήκης Ἱ. Συνόδου), Ἀ. Ράντοβιτς (Μητροπολίτης Μαυροβουνίου καὶ Παραθαλασσίας), Χρ. Γ. Ρώμας (θεολόγος, φιλόλογος, συγγραφεύς), Στ. Ν. Σάκκος (ὁμότ. Καθηγητής Ἄριστ. Παν/μίου Θεσ/νίκης), Κ. Σαρδελῆς (συγγραφεύς, λογοτέχνης), Δημ. Ζ. Σοφιανός (ὁμότ. Καθηγητής Παν/μίου), Γρηγ. Θ. Στάθης (Καθηγητής Παν/μίου Ἀθηνῶν), Ἀλ. Μ. Σταυρόπουλος (Καθηγητής Παν/μίου Ἀθηνῶν), Χαρ. Γ. Σωτηρόπουλος (πρ. Πρόεδρος τμ. Θεολογίας Θ.Σ.Π. Ἀθηνῶν), Π. Μ. Σωτήρχος (φιλόλογος, συγγραφεύς, κριτικός), Ἰ. Γ. Τιμαγένης (θεολόγος, συγγραφεύς, τ. Γ. Ἐπιθεωρητής Μ.Ε.), Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος (φιλόλογος, λογοτέχνης ἐκδότης ἔργων Ἀλ. Παπαδιαμάντη), Μιχ. Γ. Τρίτος (ἀναπλ. Καθηγητής Ἄριστ. Παν/μίου Θεσ/νίκης), Δημ. Γ. Τσάκωνας (τ. Καθηγητής Παντείου Παν/μίου, τ. Ὑπουργός, κριτικός), Γ. Τσουκνίδας (φιλόλογος, συγγραφεύς), Ν. Α. Τσούρας (δικηγόρος, λογοτέχνης), Ν. Β. Τυπάλδος (†) (ποιητής, κριτικός), Βλ. Φειδᾶς (ὁμότ. Καθηγητής Παν/μίου Ἀθηνῶν), Δημ. Φερούσης (συγγραφεύς, ποιητής), Π. Φήμης (θεολόγος, ποιητής, κριτικός), Γ. Ν. Φίλιας (ἀναπλ. Καθηγητής Παν/μίου Ἀθηνῶν), Βασ. Δ. Φύρης (†) (φιλόλογος, γλωσσολόγος, Δ/ντής Ἰδρ. Μαν. Τριανταφυλλίδη), Ἰ. Μ. Φουντούλης (ὁμότ. Καθηγητής Ἄριστ. Παν/μίου Θεσ/νίκης), Ἀγγ. Φουριώτης (†) (φιλόλογος, συγγραφεύς, κριτικός), Ἀχίλ. Χαλδαιάκης (δρ. Μ., ἐπίκ. Καθηγητής Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν), Γ. Χ. Χιονίδης (δικηγόρος, τ. Βουλευτής, ἱστορ. συγγραφεύς), Καίτη Χιωτέλλη (φιλόλογος), Ν. Χουρδάκης (λογοτέχνης), Παν. Χριστινάκης (Καθηγητής Παν/μίου Ἀθηνῶν), Π. Φ. Χριστόπουλος (τ. Δ/ντής Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, τ. Καθηγητής Ἰονίου Παν/μίου), Βασ. Σ. Ψευτογκᾶς (ὁμότ. Καθηγητής Ἄριστ. Παν/μίου Θεσσαλονίκης).

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ συνεργάτες τοῦ τόμου παρουσιάζονται σὲ δύο ἀλφαβητικὲς σειρὲς, πὺ ἀναφέρονται ἢ μία στὴν Θεολογίαν καὶ ἢ ἄλλη στὴν Λογοτεχνίαν. Τὰ κείμενά των εἶναι εἴτε παλαιὰ κείμενα, ἀκόμη καὶ συγγραφέων ἀποθανόντων, εἴτε κείμενα νεωτέρων. Πρόκειται κατὰ τὸ πλεῖστον περὶ ἐξαιρετῶν κριτικῶν παρουσιάσεων, πὺ ἀποδεικνύουν τὴν προσωπικὴν «μέθεξιν» τῶν συγγραφέων τους στὰ βιώματα τοῦ Π. Β. Πάσχου καὶ τὴν συγκίνησίν τους γιὰ τὴν μορφοποίησιν τῶν βιωμάτων αὐτῶν στὰ γλαφυρὰ καὶ σαγηνευτικὰ λογοτεχνικὰ (ποιητικὰ καὶ πεζο-

γραφικά) και έπιστημονικά - θεολογικά έργα του, τὰ ὅποια ἀναδεικνύουν καὶ προβάλλουν τὸν ἐκ Λευκοπηγῆς Κοζάνης διαπρεπῆ θεολόγον καὶ –ὄχι κατὰ παραγγελίαν, ἀλλὰ κατὰ πηγαῖον τρόπον– δοκιμώτατον λογοτέχνην.

Νομίζω ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ θαυμαστοῦ ψηφιδωτοῦ, ποῦ συναπαρτίζεται ἀπὸ τὶς ψηφίδες τῶν ἐπισημάνσεων ὄλων τῶν συνεργατῶν τοῦ Τόμου καὶ ἐξικονίζει τὴν ὅλην πολυσχιδῆ καὶ πολυδιάστατη πνευματικὴν προσφορὰν τοῦ Π. Β. Πάσχου, ἐπιβεβαιώνει καὶ ὑπερακοντίζει μερικὲς ἐπιγραμματικὲς διατυπώσεις τοῦ ὑπογραφομένου, ὁ ὁποῖος τὸ 1997 σὲ βιβλιοκρισίαν του, ποῦ ἀναφέρεται στὸ ἔργον «*Ἅγιοι, οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ*» (ἐκδόσεις Ἀρμός, Ἀθήνα 1996), σημείωσε, ὅτι ὁ Π. Β. Πάσχος «*εἰς τοὺς πνευματικὸς κύκλους τῆς πατρίδος μας εἶναι εὐρύτατα γνωστὸς καὶ ἐκτιμᾶται ὡς ὁ διακεκριμένος θεολόγος - συγγραφεύς, ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ χάρισμα νὰ συνδυάζῃ τὸ λογοτεχνικὸν του τάλαντον, –τὸ ὁποῖον πηγαίως καὶ κατὰ τρόπον ἄριστον ἐκδηλώνεται εἰς πολλὰς δεκάδας δοκίμων πεζογραφικῶν καὶ ποιητικῶν ἔργων καὶ ἀναριθμήτων βιβλιοκριτικῶν σημειωμάτων–, ἀφ' ἑνὸς μετ' ἀποστολικοῦ ζήλου πρὸς διάδοσιν τῆς γνησίας ἑλληνορθοδόξου πατερικῆς, ἀσκητικῆς, «φιλοκαλικῆς», ἁγιολογικῆς παραδόσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου μετὰ τῆς ἀπηλλαγμένης παντὸς στυγνοῦ σχολαστικισμοῦ ἐνασχολήσεως αὐτοῦ περὶ τὴν Ὁρθόδοξον Θεολογικὴν Ἐπιστήμην. Τὴν ἐνασχόλησιν ταύτην ἐξετίμησεν ἰδιαιτέρως ὁ γράφων τόσον ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ κ. Πάσχος διακρίνεται ὡς ἐξαιρετος γλαφυρὸς διδάσκαλος καὶ ὡς μεθοδικὸς ἐρευνητῆς, ὅσον καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ «Θεολογία», ἐν τῷ ὁποίῳ οὗτος ἐπὶ πολλὰ ἔτη διηκόνησεν ἀθορύβως, ἀλλ' οὐσιαστικῶς καὶ λίαν ἀποδοτικῶς, ὡς ἐπιμελητῆς καὶ ὡς κριτῆς τῆς δημοσιευομένης ὕλης, ἐπιδεικνύων πάντοτε ἐπιστημονικὴν εὐσυνειδησίαν, γνῶσιν τῆς καθ' ὅλου ἐπιστημονικῆς μεθοδολογίας καὶ τῶν δεοντολογικῶν αἰτημάτων, τὰ ὅποια πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐκδοσιν ἑνὸς ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ περιοδικοῦ» (περιοδ. «Ἐκκλησία», ἔτος 1997, σσ. 289-290).*

Τὰ κείμενα τοῦ Τόμου προβάλλουν ὄχι μόνον τὸ ἐκλεκτὸν τέκνον τῆς Λευκοπηγῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς συγγραφεῖς των, διότι τὶς περισσότερες φορὲς διακρίνονται εἴτε γιὰ τὴν λογοτεχνικὴν ἀξίαν τους εἴτε γιὰ τὸν ὑψηλῆς ποιτικῆς στάθμης κριτικὸν λόγον τους. Ὁ χῶρος δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐκτενῆ παρουσιάσιν τους, ἀλλὰ καὶ ἓνα μικρὸν ἀνθολόγιον μερικῶν ἐπισημάνσεων καὶ διατυπώσεών τους εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ

παρουσίαση τὸ πνευματικὸ πορτραῖτο καὶ τὴν ἀνεκτίμητης ἀξίας προσφορὰν τοῦ τιμωμένου καθηγητοῦ καὶ λογοτέχνου.

Ἔνα τέτοιο πρόχειρον καὶ ὄχι συστηματικὸν Ἀνθολόγιον θὰ ἔπειθεν, ὅτι ὁ Π. Β. Πάσχος «σὲ ὅλη του τὴν ζωὴ εἶχε δυὸ ἀγάπες, τὴ λογοτεχνία καὶ τὴ θεολογία, ἣ ἂν θέλετε, τὴ θεολογία καὶ τὴ λογοτεχνία... Οἱ δραστηριότητές του ἐστιάζονται σὲ τρεῖς τομεῖς: στὴν Ἀγιολογία, στὴν Ὑμνολογία καὶ στὴ Λογοτεχνία» (σσ. 11-12). «Εἶναι ἐρωδιὸς κι εἶναι ἐλάφι πὸν πίνει νερὸ ἀπ' τὴ Λευκοπηγή» (σ. 19). Συνδυάζει «τὸ τροπὰρι μὲ τὴν Ὑμνολογία καὶ τὸ συναξάρι μὲ τὴν Ἀγιολογία» (σ. 26). Ἀνεδείχθη ὡς «φιλαγιορεΐτης καὶ παραγωγικώτατος συγγραφεύς» (σ. 35). «Ἡ ποιήσις του εἶναι πάντοτε, κατὰ τὸ δυνατὸν, ἀγὼν ἀδιάκοπος διὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ δόγματος, τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λύτρωσιν καὶ σωτηρίαν καὶ τὴν διὰ τῆς Χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔλλαμψιν καὶ θέωσιν» (σ. 29). «Ἡ “ὁμοεῖδεια” ψυχῆς ἐπιτρέπει στὸν Π. Β. Πάσχο, ὄχι μόνον νὰ προσπελάζει, ἀλλὰ καὶ νὰ εἰσδύει στὸν “μυελόν” τοῦ ἔργου, τοῦ ἐκ Σκιάθου νεοφانوῦς ὀσίου» (Παπαδιαμάντη) (σ. 47). Τὸ ἔργο τοῦ Πάσχου «λάμπει ὡς ἀδάμας ἱριδίζων ἀπὸ τὸ ἄκτιστο φῶς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ» καὶ «εἶναι ζεύξη τοῦ ἐγκόσμιου στοιχείου μὲ τὸ ὑπερβατικόν» (σ. 50). «Δὲν θίγει μόνον τὸ πρόβλημα τῶν ὑπερβολῶν σὲ ἀγιολογικὰ κείμενα, ἀλλὰ καὶ τονίζει τὴν ἀνάγκη ἀποκαθάρσεώς τους» (σ. 60). Οἱ ἐπιστημονικὲς του διατριβὲς διακρίνονται «διὰ τὴν φιλολογικὴν ἀριότητα κατὰ τὴν ἔρευναν, κατὰταξιν καὶ παρουσίαν τοῦ ὑμνογραφικοῦ ὕλικου, διὰ τὴν γλαφυρότητα καὶ καλλιπέειαν τοῦ ὕφους, διὰ τὴν θεολογικὴν πληρότητα καὶ βαθύτητά τους» (σ. 109). Τὰ ἀγιολογικὰ ἔργα τοῦ τιμωμένου «εἶναι σημαντικὴ συμβολὴ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἀγιολογίας καὶ εἰς τὴν περαιτέρω ἀφύπνισιν τοῦ ἀγιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος» (σ. 118). Θαυμάζομεν «τὴν ἑλληνομάθειά του, στὴ γνώση καὶ τὴ χρῆση μιᾶς ἄψογης καθαρευούσης», ἐνῶ συγχρόνως «ἀπολαμβάνομε τὴ σὺφρονα ποιητικὴ δημοτικὴ του» (σ. 120).

«Ἡ φιλολογικὴ ἐπεξεργασία τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων γίνεται ἀπὸ θεολόγον γνωρίζοντα τὰ φιλολογικὰ προβλήματα, ἐνῶ παραλλήλως κατέχει ἄριστα τὴν μουσικὴν αὐτῶν ἐπένδυσιν καὶ δύναται ν' ἀντιμετωπίξῃ μὲ ἄνεσιν τὰς δογματικὰς ἀπηχήσεις τῶν κειμένων» (σ. 137). Εἶναι «εὐλογία γιὰ τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ καὶ τὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα ἕνας τέτοιος σπάνιος συνδυασμὸς ἐπιστημονικῆς συγκρότησης, βαθειᾶς πίστεως καὶ λογοτεχνικοῦ ταλάντου, πὸν δροσερεύει καὶ τὴ φλεγόμενη ἔρημο! Οἱ ἀπόκοσμοι ἐρημίτες, μὲ τὴ γραφὴ τοῦ Πάσχου, γίνονται ἄμεσοι,

κοντινοί, φίλοι, προστάτες. Τους ἀγαπᾶς. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ μέγιστο κατόρθωμα τοῦ Π. Β. Πάσχου. Γυμνασμένος στὸ πέρασμα τοῦ Ἀλιάκμονα, ρίχνει τοὺς ἐραστές τῆς ἐπιστήμης στὰ βαθιὰ νερὰ τῆς γνώσης καὶ τῆς ἔρευνας καὶ τοὺς σεμνοὺς ἐραστές τῆς ἔνδον σοφίας στὸν πόρο νὰ περνοῦν ἀπέναντι χωρὶς νὰ πνίγονται στοὺς ἐπιστημονικοὺς βαθύλακκους ποταμούς» (σσ. 151-152). «Ὁ Π. Β. Πάσχος χρησιμοποιεῖ καὶ τὸ ὄχημα τῆς ἐπιστήμης γιὰ νὰ μᾶς μεταφέρει στοὺς λειμῶνες τῶν Ἀγίων» καὶ χειραγωγεῖ «μνημένους καὶ ἀμύητους στὴν ὁμορφιὰ τῆς πίστεως, στὸν φωτισμὸ τοῦ δογματικοῦ καὶ παραδοσιακοῦ κύκλου, στὴν ὄαση τοῦ μοναχικοῦ ιδεώδους, μὲ ἀπλότητα καὶ σεμνότητα πνεύματος, (σ. 153). «Ὁρισμένα ἐκ τῶν ἔργων του κοσμοῦνται ἐπίσης ἀπὸ δείγματα προσωπικῆς καλλιτεχνικῆς ... μεταβυζαντινῆς γραφῆς πὺν δύσκολα ξεχωρίζει ἀπὸ τὴν γραφὴ τῶν καλλιτεχνικῶν ἐργασιῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τῶν Μονῶν Ξηροποτάμου καὶ Διονυσίου τοῦ ἀγ. Ὁρους» (σ. 183). «Ὁ Καθηγητῆς Παντελῆς Β. Πάσχος... εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ὀτρηρότερους καὶ παραγωγικότερους θεράποντες τῆς σύγχρονης ἀγιολογικῆς ἐπιστήμης» (σ. 252). «Μὲ ἰδιαίτερο σεβασμὸ στέκεται στὸ σεπτὸ καὶ πανακήρατο πρόσωπο τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου» (σ. 273). Τὸ ἔργο του «εἶναι ξεχειλίσιμα ρωμαϊκῆς καρδιᾶς, ἐμπειρικῆς σχέσης καὶ βιωμένης ἀμεσότητος» (σ. 277). «Ὁ ἐπισημανθεὶς “μυστικὸς σύνδεσμος” Παπαδιαμάντη - Πάσχου διαμορφώνει, ὅπως εἶναι προφανές, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀναλογίου προσωπικὴ στάση τοῦ τελευταίου, τὶς ἰδιαίτερες ἐρμηνευτικὰς ἐπιλογές του κατὰ τὴν ψαλμῳδία τῶν θείων ὕμνων» (σ. 293). Ὁ Πάσχος «ἀγκαλιάζει καὶ ἐξετάζει μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ τὸ θέμα τῶν Νεομαρτύρων στὴν ἱστορία καὶ παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας» (σ. 342).

Στὸ λογοτεχνικὸ καὶ ποιητικὸν του ἔργον «ὁ Π.Π. ξέρει νὰ κρατάει στέρεες ὅλες τὶς γέφυρες πὺν μετάγουν πρὸς τοὺς καθαρὺς κι ἄπειρους οὐρανοὺς, ἀνοιχτές ὅλες τὶς πύλες πρὸς τὰ κάστρα τῆς ἀκατανίκητης Ἑλπίδας» (σσ. 364-365). Ἡ ποίησίς του «φωτεινὴ νεφέλη», δαυλὶ ἀναμμένο, τὸ κραδαίνει ψυχὴ ἀναδεύουσα μέσα ἀπὸ πληγές καὶ πόνους, τραυματισμένη καὶ αἰμάσσουσα, ἀλλὰ ὄρθια πάντοτε, ἀφοῦ μπορεῖ... νὰ ἀναβλέψει χτυπώντας τὴν πόρτα τοῦ Ἐλέους, τῆς Πορταΐτισσας ἢ καταθέτοντας ἐν ταπεινώσει στὰ πόδια τοῦ Ἐσταυρωμένου τὸ αἰμόφυρτο ποιητικὸν του σῶμα...» (σ. 365). «Τὸ ψυχικὸν σύμπαν τῆς ποίησης τοῦ Πάσχου περιέχει ὄχι μόνον τὶς φυσικὰς ὁμορφίαις τῆς Λευκοπηγῆς καὶ τοῦ Ἀλιάκμονος, ἀλλὰ καὶ «ὄλα τὰ τιμαλφῆ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας..., ὅπως τὴν ἐθνικὴν μας πατραγαθία, τὴν χαρμολύπη τῆς ζωῆς τῶν

προγόνων, την ταπείνωση τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ, τὴν ἐπίκληση πρὸς τὴν ἱερὴ σκιά τοῦ κυρ-Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη...» (σ. 374), ὁ ὁποῖος εἶναι «τὸ ἀνέσπερο πρότυπο στὴν τέχνη τοῦ Πάσχου, ὁ ὑπέρολαμπρος ἀστερισμὸς του,... ὁ ἄρχος καὶ ταγὸς τοῦ βίου του» (σ. 376). «Ἡ τέχνη τοῦ Πάσχου ξεχωρίζει γιὰ τὴν ἰδεολογικὴ τῆς κρυστάλλωση. Ἡ στιχουργικὴ του ὕφανση ἔχει μιὰ κλασσικὴ γραμμὴ», διότι «σημαίνει τὸ ἀπλό, ὅταν δὲν εἶναι εὐκόλο» (σ. 377). Γνωρίσματα τῆς ποιήσεως αὐτῆς εἶναι «λόγος ἀνεπιτήδευτος, ἀλλὰ αἰσθητικὰ ἀρτιωμένος. Λογικὰ βατὸς, ἀλλὰ συγκινησιακὰ φορτισμένος. Ἐλεύθερος μὲν στίχος, ἀλλὰ ὄχι νοηματικὰ κρυπτικός. Ὅχι στρεβλὸς καὶ παραπλανητικός. Ὁ ποιητὴς πουθενὰ δὲν σκοτεινιάζει. Δὲν χάνεται σὲ λεκτικὸν ἀκροβατισμὸν, σὲ σουρρεαλιστικὰ ἀφαιρέσεις. Ἡ εἰκονοπλασία του ἔχει καθαρὸ περιγρᾶμμα. Ἡ ἐπικοινωνία του μὲ τὸν ἀναγνώστη ἔχει ἀμεσότητα. Εἶναι μιὰ στιχουργία μὲ πολὺ φῶς. Ἐνας αὐτοφυὴς λυρισμὸς» (σ. 337). Ἡ ὀρθόδοξη αὐτὴ ποίηση «ἀκτινοβολεῖ ταπείνωση. Ἐκπέμπει ἱερὸ θάμβος. Μεταγίγει ψυχικὴ ὑγεία. Διότι στρέφεται σταθερὰ πρὸς τὸν πόλο τῆς χάριτος. Πρόκειται γιὰ μιὰ ὀρθοδόξως ὀρθοτομημένη ποίηση τῆς ἐλπίδας (σ. 378). Εἶναι ἀπαράμιλλη ἢ βαθυστόχαστη ματιὰ, τὴν ὁποίαν ὁ Πάσχος ρίπτει στὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ. «Καταφέρνει, νὰ ἀναδείξῃ τὸ φῶς τῆς Ὀρθοδοξίας, τίς ἀρράγιστες Ὀρθόδοξες ἐκκλησιολογικὰς συντεταγμένους τοῦ ἔργου του. Τὸ φωνάζει ὁ Πάσχος, ὅλοι οἱ στίχοι ἀκτινοβολοῦν βέβαια φῶς, «μὰ ὄχι μονάχα ἑλληνικὸ φῶς, μὰ σίγουρα Ἑλληνορθόδοξο» (σ. 395). Ἡ σχεδιά τοῦ Πάσχου «ποτέ δὲν παρασέρνεται ἀπ' τὰ ἄγρια κάποτε κύματα τῆς θάλασσας, πὺν εἶναι ἡ ζωὴ μας, κάποια μυστικὴ καὶ ἀκοίμητη πυξίδα τὸν ὁδηγεῖ, καθὼς λέει ἔξοχα, «σὲ μιὰ κρυφὴ ἀκρογναλιὰ ζεστὴ καὶ ἀπάνεμη». (σ. 396). Τὰ πεζογραφήματά του, «διανθισμένα μὲ συναξάρια, ἀκολουθίες, βιώματα μοναχῶν καὶ ἀνθρώπων τῆς Ἐκκλησίας ξεχωρίζουν. Θρεμμένος ὁ κ. Πάσχος μὲ τὸ πνεῦμα τῶν Παπαδιαμάντη, Μωραϊτίδη, Κόντογλου, καθὼς καὶ μὲ τὴ φιλία τοῦ Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλου, συνεχίζει τὸν εὐρωστο καὶ ἀφυπνιστικὸ λόγον τῶν ἀείμνηστων διδασκάλων του (σ. 400). Ἐνας «μικρὸς περιπάτος στὸν κόσμον τῶν γραφτῶν τοῦ Π.» ἀποκαλύπτει «τὸ φιλοκαλικὸ πνεῦμα, πού, ὡς ἄλλο κον-τύλι ζωγράφου, χρωμάτισε μὲ εὐκατάνυκτες καὶ χαριτωμένες ἀγιοπνευματικὰ πινελιές, τὰ, ὄντως, μοσχομυρισμέν' ἀπὸ γνήσιο ἀθωνικὸ μελισσοκέρι καὶ θυμίαμα κείμενά του, (σ. 460). «Ὁ Π. Β. Πάσχος ἀνήκει στοὺς «λογοτεχνοῦντες θεολόγους ἢ θεολογοῦντες λογοτέχνες»... Ἡ ποίησή του, ἐξομολογητικὴ καὶ περιγραφικὴ, διακρί-

νεται για τή θρησκευτική αγωνία και τήν απλότητα τῶν βιωμάτων. Οἱ λέξεις καί οἱ εἰκόνες, πού χρησιμοποιεῖ, μοιάζουν κομμάτια τῆς ζωῆς καί τῆς φύσης, ἀπό τὰ ὅποια μιὰ ἔνδον ὄραση ἀποστάζει τήν πνευματικότητά τους» (σ. 483). Ὁ Π. εἶναι «ποιητής στό στιχουργημένο καί στόν πεζό του λόγο. Ἀκόμη καί στίς ἐπιστημονικές του γραφές ὁ Παντελῆς Β. Πάσχος εἶναι γλαφυρός, γιατί ἡ ποιητική χάρη, σάν τόν Ἀλιάκμονα, τόν πατέρα του ποταμό, τόν ἀκολουθεῖ παντοῦ. Ὁ Παντελῆς Β. Πάσχος εἶναι ἕνας παπαδιαμαντικά θρησκευόμενος συγγραφέας, ἕνας πατερικά λογιζόμενος στοχαστής, μέ ἔργο σύνθετο, πυκνό καί πολισιχίδες, εἶναι ἀκόμη ὑψηλοῦ κύρους πανεπιστημιακός καθηγητής, πού μεταγγίζει στούς μαθητές του σοφία καί ἀρετή καί εὐαισθησία» (σ 495). «Χρησιμοποιεῖ τὸ ρεαλισμό, τὸ λυρισμό, τὸν προβληματισμό, τήν ὑπαρξιακή-μεταφυσική ἀνησυχία» (σ. 570). «Προικισμένος μέ δυνατὸ ποιητικὸ ἄλαντο κατορθώνει ν' ἀπαυγάξει στούς στίχους του – ἄλλοτε παραδοσιακοὺς, ἄλλοτε ἐλεύθερους– τήν πεμπτουσία τοῦ εὐαγγελικοῦ βιώματος. Ὁ λόγος του εἶναι ποτισμένος... ἀπὸ τοὺς χυμούς τῆς λατρείας. Ἀναπνέει μέσα στό πνευματικὸ κλίμα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Συνεχίζει τήν ἀθάνατη Παράδοσή της» (σσ. 599-600).

«Δίχως περιττὲς φιλοσοφίες, ἀκαταλαβίστικες κοσμοθεωρίες καί περίπλοκες, κουλτουριάρικες ἀοριστολογίες, ὁ Π.Β.Π. μέ σαφήνεια, καθαρότητα σκέψης καί φωτεινὸ λόγο στηρίζει τὸν ἀναγνώστη. Τοῦ ἀνοίγει τὸν παράδεισο γιὰ νὰ γιατρέψει τὴ θλίψη, τὴ δοκιμασία καί τὸν πόνο του· μένοντας συνάμα γλυκός, μειλίχιος, πάντοτε ἀνθρώπινος...», (σ. 734). Ἀποτελεῖ «καμάρι τῆς πεζογραφίας καί τῆς νεοελληνικῆς μας ποίησης» (σ. 735).

Τὰ ἀνωτέρω ἀνθολογηθέντα ἀποσπάσματα εἶναι ἀπλῶς ἕνα δεῖγμα ἐκ τοῦ πλήθους τῶν δικαίων θετικῶν κρίσεων, πού περιέχονται στόν περὶ οὗ ὁ λόγος τόμον, πού εἶναι ἀφιέρωμα στόν Καθηγητὴν Π. Β. Πάσχον. Ἄς ἐπιτραπῆ στόν γράφοντα νὰ χρησιμοποιήσῃ *mutatis mutandis* ἄλλην μίαν φορὰν μίαν παρομοίωσιν, τὴν ὁποίαν –σὲ ἄλλες συναρτήσεις– χρησιμοποιοῦσε ὁ προβαλλόμενος ἀπὸ τὸν Π. Β. Πάσχον ἀείμνηστος Ν. Λούβαρις. Ἄν παρομοιάσωμεν τόσον τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ τῆς Λευκοπηγῆς, ὅσον καί τὸν εἰς αὐτὸν ἀφιερωμένον τόμον μέ μίαν μουσικὴν συμφωνίαν, θὰ ἔλεγα ὅτι ὁ θεμελιώδης μουσικὸς τόνος, πού τὸν διατρέχει καί τὸν ἐνοποιεῖ ἀπὸ τὸ πρελούντιο ἕως τὸ φινάλε, μέσα εἰς μίαν καταπληκτικὴν ποικιλίαν ἡχητικῶν φωτοσκιάσεων ἀπὸ τὸ πιανίσιμο ἕως τὸ φορτίσιμο, εἶναι ἀκριβῶς ἡ αἰσθητικὴ ἀναφορὰ στὴν θεωρίαν

τοῦ βιωμένου ἢ βιωτέου θείου Κάλλους. Ἡ Αἰσθητική αὐτή, πού βλέπει τὸ κάλλος ἐλευθερωμένον ἀπὸ κάθε ἡδονιστικὸν ἢ ὠφελιμιστικὸν στοιχεῖον, δημιουργεῖ γνησίαν αἰσθητικὴν συγκίνησιν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀπλῶς τέρψις τῶν αἰσθήσεων, ἀλλὰ πνευματικὴ ἀγαλλίασις. Οἱ αἰσθητικὲς ἀξίες, πού προβάλλονται ἀπὸ τὸν Πάσχον καὶ τοὺς συνεργάτες τοῦ Τόμου, ἐνσαρκώνονται καὶ ὑλοποιοῦνται ὄχι μόνον στὴν Ἄγιολογίαν καὶ Ὑμνογραφίαν, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλες τὶς ἀναφερόμενες ἀπὸ τὸν ὑμνητὴν τοῦ Ἀλιάκμονος τάξεις τῶν φορέων τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὑλικοῦ, θείου καὶ ἀνθρωπίνου εἶναι, τῶν ἐμπύχων καὶ ἀπύχων, ἰδεατῶν καὶ πραγματικῶν, ὑπερβατικῶν καὶ ἐνδοκοσμικῶν, οὐρανίων καὶ ἐπιγείων. Πρόκειται γιὰ τὴν γνησίαν ὀρθόδοξη Αἰσθητικὴν, ἡ ὁποία κινεῖται διαλεκτικῶς μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τῆς ἀποφατικῶς παρουσιαζομένης ἐννοίας τοῦ προβαλλομένου ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὅλης φιλοκαλλικῆς παραδόσεως «νοητοῦ», «ἀκηράτου», «ἐρασμίου» θείου Κάλλους ὡς συμπεριλήψεως, ὡς συνισταμένης, πού ἐναρμονίζει ὅλες τὶς μυστικῶς βιούμενες ἄφραστες θεῖες τελειότητες, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς θετικῆς-καταφατικῆς προβολῆς μερικῶν ἀπὸ τὶς ἀκτῖνες, μαρμαρυγῆς καὶ ἀνταύγειες τοῦ Κάλλους αὐτοῦ, πού προβάλλονται ἀπὸ τὶς προσειτὲς στὴν ἀνθρώπινη συνείδησιν ἀκτιστες θεῖες ἐνέργειες. Πτυχῆς τῆς Αἰσθητικῆς αὐτῆς γίνονται προσειτὲς στοὺς ἀναγνῶστες τόσον ἀπὸ τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Π. Β. Πάσχου, ὅσον καὶ ἀπὸ τὶς περιεχόμενες στὸν Τόμο ἐξαιρετες κριτικὲς παρουσιάσεις διακεκριμένων συνεργατῶν.

Γιὰ τὸν Τόμον αὐτὸν ὀφείλονται εὐχαριστίες καὶ συγχαρητήρια τόσον στὰ ἡδὴ ἀναφερθέντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐκδόσεως τοῦ Ἀφιερώματος ὅσον καὶ στοὺς Χορηγούς Ἐκδόσεως τοῦ Ἀφιερώματος (δηλ. στὴν Νομαρχιακὴν Αὐτοδιοίκησιν Κοζάνης καὶ τὸν Νομάρχην Ἰορδάνην Ἀνδρεάδην, στὸν Δῆμον Κοζάνης – Δημ. Διαμ. Λευκοπηγῆς καὶ τὸν Πρόεδρον Τ. Σ. Ἰωάννην Ἀλεξ. Τσιολάκη, στὴν Σχολὴν Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου καὶ τὸν Γεν. Δ/ντὴν αὐτῆς Δρα Ἄλκη Ἰ. Παναγιωτόπουλον, στὰ Ἐκπαιδευτήρια Καλοσκάμη καὶ τὸν Διευθυντὴν αὐτῶν Δρα Νικ. Ἰω. Καλοσκάμη καὶ στὴν Ἐταιρείαν Ἀδελφῶν Παπαγιαννοπούλου Apleton, Lighting Systems Specialists). Γιὰ τὴν ἐξαιρετὴ αἰσθητικῶς ἔκδοσιν ὀφείλονται συγχαρητήρια στὶς ἀκτινοβόλες ἐκδόσεις ΑΚΡΙΤΑΣ, οἱ ὁποῖες καταρδεύουν τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ τόπου μὲ ἐξαιρετα μορφολογικῶς καὶ καθ' ὕλην δημοσιεύματα.

Ὁ ὑπογραφόμενος χαίρω ἰδιαίτερος γιὰ τὸ Ἀφιέρωμα στὸν Π. Β. Πάσχο ὄχι μόνον ἔνεκα τῆς πολὺ φιλικῆς συνεργασίας μου μαζί του

στην Θεολογική Σχολήν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν καί στό περιοδικόν «Θεολογία», ἀλλά καί γιά τὸ ὅτι εἶχα τὸ προνόμιον νὰ πάρω στὰ χέρια μου τὸ ἔτος 1997 μίαν ἐξαιρετικὴ καὶ πολὺ τιμητικὴν γιά μένα βιοεργογραφίαν μου, πού γράφτηκε ἀπὸ τὸν διακεκριμένον, χαρισματικὸν καὶ γλαφυρὸν κάλαμον τοῦ Π. Β. Πάσχου καὶ διαποτίσθηκε ἀπὸ τὰ αἰσθήματα τῆς πρὸ ἐμὲ ἐκτιμήσεως καὶ ἀγάπης του. Τὸ ἐκ 50 σελίδων κείμενον αὐτὸ ἔχει τὸν τίτλον: «*Στὴ διακονία τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας – Μικρὴ ἀναφορὰ στὸν βίο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Καθηγητοῦ Ε. Δ. Θεοδώρου*», (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν – Τόμος ΛΒ΄: Τιμητικὸν Ἀφιέρωμα εἰς Εὐάγγελον Δ. Θεοδώρου).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Βασιλείου Τ. Γιούλτση, Καθηγητῆ Πανεπιστημίου, *Ἡ «ἄλλη» θέασις τοῦ Κοινωνικοῦ*, Ἐκδόσεις «Π. Πουρνάρα», Θεσσαλονίκη 2005, σχ. 24x18, σσ. 420.

Ὅπως ἐπισημάνσαμε στό προηγούμενον τεῦχος τῆς «Θεολογίας», ἡ Κοινωνιολογία ὡς κλάδος τῆς Ἐπιστήμης ἐξ ἐπόψεως ὕλης ἢ περιεχομένου δὲν εἶναι ἀκόμη γενικῶς ἀποδεκτὸν ἀποκρυσταλλωμένον σύστημα, ἀλλὰ ὑποκειμενικὴ προβολὴ κοινωνικῶν φαινομένων καὶ θεωριῶν, οἱ ὁποῖες –εἴτε διὰ τῆς μελέτης στατιστικῶν ποσοτικῶν δεδομένων γιά τις ἀνθρώπινες πράξεις μέσα στὴν κοινωνίαν, εἴτε διὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν ποιοτικῶν ἐκφάνσεων καὶ αἰτιωδῶν συναρτήσεων τῶν πράξεων αὐτῶν–προσπαθοῦν νὰ κατανοήσουν ὄχι ἀπλῶς στατικές, ἀλλὰ δυναμικὲς καὶ πολὺπλοκες κοινωνικὲς ἐκφάνσεις καὶ δομὲς καὶ τις νομοτέλειές τους καὶ ἔτσι νὰ δώσουν ἐναύσματα πρὸς ἀνεύρεσιν ὀρθοτέρων ἐπιλογῶν πράξεων.

Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν κινοῦνται τὰ διακρινόμενα γιά τὴν πρωτοτυπίαν τους δημοσιεύματα τοῦ κ. Βασιλείου Τ. Γιούλτση, Καθηγητοῦ τῆς Κοινωνιολογίας στό Τμῆμα Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τὰ δημοσιεύματα αὐτά, χωρὶς σχολαστικισμούς, διακρίνονται γιά τὴν ἐξαιρετικὴ λογικὴ καὶ διαισθητικὴ διεΐδουσι στὶς βαθύτερες πνευματικὲς συναρτήσεις καὶ διαστάσεις τοῦ κοινωνικοῦ γίνεσθαι. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν κινεῖται καὶ

τὸ ὡς ἄνω ὀγκῶδες ἔργον του, τὸ ὅποιον, παρουσιάσθηκε ἀπὸ τὶς γνωστὲς γιὰ τὸ ἐκλεκτὸν ποιὸν τους Ἐκδόσεις «Π. Πουρνάρα» σὲ θαυμασίαν ἔκδοσιν μὲ καλλιτεχνικὸν ἔγχρωμον ἐξώφυλλον, ποῦ καὶ αὐτὸ μὲ 19 μικρὲς ἔγχρωμες φωτογραφίες ἐπισημαίνει ἄριστα τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου. Στὸ ἔργον αὐτὸ ὁ κ. Γιούλτσης δὲν περιορίζεται στὸ νὰ ἀναζητήσῃ τὰ σύμβολα καὶ τοὺς κώδικες ἐπικοινωνίας, ποῦ ἐκφράζουν τὴν κοινωνικότητα ὡς σύνδεσιν μὲ τὸν «ἄλλον», ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναζήτησιν αὐτὴν συνεκτιμᾷ μὲ εὐστοχη ἐρμηνευτικὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν «ἄλλην» διάστασιν, τὴν καθαρῶς πνευματικὴν, ἐκείνην, ἣ ὅποια τροφοδοτεῖ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπαρξιν μὲ κίνητρα προσφορᾶς καὶ θυσίας καὶ «τοποθετεῖ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο στὸ ἐπίκεντρο τῆς ἱστορίας, στὴν προοπτικὴ τῆς διακονίας, τῆς συναδελφώσεως καὶ τῆς ἀγάπης καὶ ἀποκαλύπτει τὴν ψυχὴ τοῦ πολιτισμοῦ» (σ. 9). Ἡ προβολὴ τῶν πνευματικῶν αὐτῶν κινήτρων ἀποβλέπει στὴν κατανόησιν τῆς ἀνάγκης τῆς καταπολεμήσεως τῆς κρίσεως τοῦ δυτικῆς πολιτισμοῦ, ἣ ὅποια εἶναι ἔκδηλη στὸ «ἔλλειμμα πίστεως», στὴν «ἀλαζονεὶα δυνάμεως» καὶ στὴν «ἔκπτωση ἀξιῶν» (αὐτ.).

Μετὰ τὸν «Πρόλογον» (σσ. 9-10), τὸ Α' κεφ. ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ δόγμα καὶ ἡ ἀλήθεια» (σσ. 11-56) παρουσιάζει τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὴν σχέσιν δόγματος καὶ ἡθους, τὴν Ὁρθοδοξίαν ὡς μαρτύριον καὶ μαρτυρίαν καὶ τὸ διακονικὸν πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας, ἔνεκα τοῦ ὁποίου «ἡ διακονία ἀξιωματῶν στὴν Ἐκκλησία δὲν προϋποθέτει ἀπλά, ἀλλὰ ἀπαιτεῖ πνεῦμα ταπεινώσεως καὶ θυσίας κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ Κυρίου» (σ. 56).

Τὸ Β' κεφ. ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ ἦθος καὶ ἡ ἀρετὴ» (σσ. 57-116) παρουσιάζει εὐστόχως τὰ δογματικὰ θεμέλια τῆς ἠθικῆς, τῆς ἀγάπης, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς διανθρωπίνης ἐπικοινωνίας, ἣ ὅποια εἶναι «τὸ αὐθεντικὸ πλαίσιο γιὰ τὴ βίωσιν τῆς ἀληθινῆς κοινωνικότητος» (σ. 116), ὅπως δειγματοληπτικῶς ἀποδεικνύει τὸ παράδειγμα τῆς διδασκαλίας καὶ δράσεως τοῦ ἱ. Φωτίου.

Τὸ Γ' κεφ. μὲ τὸν τίτλον «Τὸ πρόσωπο καὶ οἱ ἄλλοι» (σσ. 117-188) προβάλλει τὸν «ἄλλον» ὡς «πλησίον» (Λουκ. 10, 25-36) καὶ τὴν ὑπερβασιν τῆς ξενοφοβίας· προσεγγίζει μὲ γνήσια ὀρθόδοξα κριτήρια τὸ πρόβλημα τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, ποῦ ὑποδεικνύουν «ἀλλαγὲς στὴ σφαῖρα τῶν προσωπικῶν ποιότητων» (σ. 158)· ἀποδεικνύει ὅτι ἀπὸ ὀρθόδοξη σκοπιὰ «ἡ εὐθανασία δὲν ὑπάρχει οὔτε ὡς πρόβλημα οὔτε ὡς ἀδιέξοδος» (σ. 166)· ἐπισημαίνει ὅτι στὶς Ὁρθόδοξες Ἱεραποστολὰς ἐπι-

βεβαιώνεται «ή μετακένωση τῆς διακοινωνικῆς δυναμικῆς τῆς Ὁρθοδοξίας, δηλαδή τοῦ αὐθεντικοῦ οἰκουμενικοῦ χαρακτήρος της» (σ. 178) καί, ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμμετοχῆς τῶν Ὁρθοδόξων στήν Γενικήν Συνέλευσιν, τοῦ Π.Σ.Ε. στήν Καμπέρρα (1991), διακηρύττει, ὅτι ἀπό ὀρθόδοξη σκοπιὰ «ὁ ἐπανευαγγελισμός εἶναι ἀνάγκη νά εἶναι ταυτόχρονα ἐσωτερικός καί ἐξωτερικός. Ἐσωτερικός θεωρεῖται καί εἶναι, ὅταν» βοηθῆ νά βιώνονται «στήν ζωή καί τήν πράξη τὸ δόγμα καί ἡ ἀλήθεια τοῦ “ἐν Τριάδι Θεοῦ” καί τῆς “Ἁγίας Ἐκκλησίας” καί ἐξωτερικός, ὅταν τῆ βίωση αὐτῆ μεταγγίξει μέ πνεῦμα ἀγάπης καί οὐσίας στόν κόσμο καί τῆ δημιουργία ὡς μαρτύριο, καύχημα καί μαρτυρία του» (σ. 188).

Τὸ Δ' κεφ., πού ἐπιγράφεται «Οἱ θεσμοί καί ὁ πολιτισμός» (σσ. 189-260) παρουσιάζει δειγματοληπτικῶς κοινωνιολογικὴν προσέγγισιν τῶν κινήτρων καί προοπτικῶν τῶν ἐξελίξεων στήν παιδείαν· ἐξετάζει κοινωνιολογικῶς καί ποιμαντικῶς τὴν θεολογικὴν παιδείαν στήν Ἑλλάδα καί κρίνει τὴν συμβολὴν τῆς Θεολογίας στήν κοινωνικὴν ἔρευναν καί στόν προσανατολισμόν τοῦ πιστοῦ «στό γεγονός τῆς σωτηρίας του πού δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὸ χρόνο καί τὴν ἱστορία, τῆ συνάντησή του μέ τὸν “πλησίον” του καί τὸν Δημιουργό» (σ. 238). Ἐπὶ πλέον στό κεφάλαιον αὐτὸ παρουσιάζονται ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ περὶ τῶν «θεσμικῶν κρίσεων» καί τῆς ἀγιότητος, ὅπως καί πτυχές τῆς Πολιτικῆς Θεωρίας τῶν Βυζαντινῶν καί ἰδίως τοῦ Μεγάλου Φωτίου, ἡ ὁποία ἀποκαλύπτει τὸν τρόπο μέ τὸν ὁποῖον συλλειτουργήσαν τότε οἱ δύο κορυφαῖοι θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Πολιτείας στό σχῆμα τῆς «συναλληλίας» γιὰ νά ἐνώσουν «σέ μιὰ ἀνεπανάληπτη πολυπολιτισμικὴ κοινωνία ἓνα πλῆθος ἐθνῶν, πού μέ τὴν κοινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα καί τὴν ὀρθόδοξη πίστη τους βίωναν τὴν ὑπερεθνικὴ, βυζαντινὴ τους ταυτότητα» (σσ. 249-250),

Τὸ Ε' κεφ., πού ἀναφέρεται στήν «κοινωνίαν καί τὸν κόσμον» (σσ. 261-326), ἐρευνᾷ εὐστόχως τὰ θέματα τῆς πείνας καί δίψας τῆς δικαιοσύνης, τοῦ πολέμου καί τῆς εἰρήνης, τοῦ θρησκευτικοῦ φονταμενταλισμοῦ, τῶν θρησκευτικῶν οὐτοπιῶν, τῶν ἀναβιώσεων τῆς Εἰδωλολατρίας, τῆς «νέας ἐποχῆς» καί τῆς «προοδευτικῆς προώθησης τῆς ιδέας τῆς παγκοσμιοποιήσεως, πού ἐνδιαφέρεται νά πλήξει τὴν ἰδιοπροσωπεία τῶν λαῶν καί νά ἐξαφανίσει τίς ἰσχυρές ἀντιδράσεις πού οἰκοδομήθηκαν πάνω σέ ἰδανικά καί πρότυπα ἀξιῶν, μέ ἀναλλοίωτο καί διαχρονικὸ κῆρος» (σ. 313). Τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ὀδηγεῖ ἀβιάστως στό συμπέρασμα ὅτι «ὁ Χριστιανισμός καί εἰδικότερα ἡ Ὁρθοδοξία μετὰγγι-

σε τὸ Πνεῦμα στήν κοσμική ιστορία. Και ὅταν αὐτὴ τὸ δέχτηκε, ἔστησε θριαμβικούς πολιτισμούς. Ὅταν ὁμως τὸ ἀρνήθηκε, τότε ἔφτιαξε ὄπλα καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως» (σ. 326).

Τὸ ΣΤ΄ κεφ., γὰρ τὸ ὁποῖον ὁ σ. διετύπωσε τὸν τίτλον «*Ἡ ἀλήθεια, ἡ Τεχνολογία καὶ ἡ Κτίσις*» (σσ. 327-418), ἐξετάζονται ἡ ἀλήθεια καὶ ὁ μῦθος στὰ μαρτυρολόγια τῶν νεομαρτύρων μὲ εὐστοχες ἀναφορὲς καὶ στήν ἀπαράδεκτη θεωρία τοῦ Rudolf Bultmann περὶ «ἀπομυθεύσεως» καὶ οἱ συναρτήσεις τῆς θεολογίας τῆς Δημιουργίας πρὸς τὸ οἰκολογικὸν πρόβλημα, ποὺ ὀδηγοῦν στὸ «*νὰ θεολογοῦν ὑπεύθυνα οἱ θετικοὶ καὶ νὰ θεπικίζουν προσεκτικὰ οἱ θεολόγοι*» (σ. 347). Τὸ ἴδιον κεφάλαιον ἐξετάζει τὸ θαῦμα τῆς Τεχνολογίας, ἡ ὁποία διὰ τῆς καθαρτικῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποκτᾷ νόημα καὶ δύναται νὰ μεταδίδῃ «*τὸ μήνυμα τοῦ ἔξανθρωπισμοῦ καὶ τῆς καταλλαγῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων*» (σ. 418), ὅταν ἐξουδετερώνονται οἱ γνωστοὶ κίνδυνοι τῆς Τεχνολογίας καὶ ἡ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς λεγομένης «*Θεωρίας τῶν παιγνίων*» ἐμπορευματοποιήσις τῶν πληροφοριῶν, τὶς ὁποῖες μεταδίδουν τὰ Μ.Μ.Ε. Ὁ Καθηγητὴς Γιούλτση, ποὺ εἶναι γνωστὸς γιὰ τὴν πρωτοποριακὴν καὶ ρηξικέλευθην χρῆσιν τῆς Πληροφορικῆς στοὺς χώρους τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὁμιλεῖ ἐπίσης γιὰ «*σκοπὸν, σχεδιάσιν, προβλήματα καὶ λύσεις*» τῆς παρουσίας τῆς Ἐκκλησίας στὸ Διαδίκτυον (Internet) (σσ. 381 ἔξ.) καὶ παρουσιάζει σὲ πέντε ὁλόκληρες σελίδες τὶς ἀνὰ τὸν κόσμον «*ὀρθόδοξες δικτυακὲς διευθύνσεις*» (σσ. 398-402).

Ἡ ἀνωτέρω παρουσιάσις τοῦ ἔργου, ἡ ὁποία εἶναι ἀδύνατον νὰ καταστήσῃ γνωστὸν ὅλο τὸ πλάτος καὶ βάθος τοῦ ἐννοιολογικοῦ πλούτου τοῦ ἐξαιρετοῦ αὐτοῦ καὶ πρωτοποριακοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Γιούλτση, καθιστᾷ φανερόν, ὅτι ὁ σ. διακρίνεται γιὰ τὴν θαυμασίαν συνθετικὴν ἰκανότητα αὐτοῦ, ἡ ὁποία συνενώνει σὲ ὀργανικὲς ὁλότητες τὰ κοινωνιολογικὰ φαινόμενα, τῶν ὁποίων εἶναι ἄριστος γνώστης καὶ ἀναλυτὴς, μὲ τὶς ἐξ ἴσου οἰκείες εἰς αὐτὸν δογματικὲς καὶ ἠθικὲς ἀλήθειες καὶ τὰ σχετικὰ δεοντολογικὰ αἰτήματα τῆς μακροαίωνος ἑλληνορθόδοξου χριστιανικῆς παραδόσεως, τὴν ὁποίαν βλέπει ὄχι μὲ παραμορφωτικούς φακούς, ἀλλὰ μὲ συμμόρφωσιν στοὺς κανόνες τῆς φαινομενολογικῆς ἀντικειμενικῆς θεωρήσεως.

Ἔτσι τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ἀληθῶς «*ἓνα κοινωνικὸ ὀδοιπορικὸ στὰ μονοπάτια τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Εἶναι μιὰ ὀδυνηρὴ περιπλάνηση στὶς ἀτραπούς τῆς ἀνθρώπινης σκληρότητας καὶ τῶν κοινωνικῶν προβλημά-*

των. Εἶναι κι ἓνα ἀνοιχτὸ παράθυρο στὴ θέα τῶν ἀγώνων καὶ τῶν θυσιῶν ἐκείνων, ποὺ κλήθηκαν νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς “ἀδελφοὺς τοῦ Κυρίου τοὺς ἐλαχίστους”. Εἶναι ἐπίσης ἡ ψηλάφηση τῆς ἐμπειρίας τοῦ ἤθους, τοῦ ψυχικοῦ μεγαλείου, ἀλλὰ καὶ τῆς οὐσίας τῶν θεσμῶν» (σσ. 9-10).

“Ὅλα τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου ἔχουν φανερὴ ἢ λανθάνουσαν ἐνότητα, διότι πείθουν ὅτι «πίσω ἀπὸ τὰ σημαντικὰ» φαινόμενα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς «βρίσκονται τὸ δόγμα, ἡ παράδοση καὶ ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ εἰρηνεύουν τὴν ὑπαρξή, διαπλάθουν τὸ ἦθος καὶ μεταμορφώνουν τὸ ἄτομο σὲ πρόσωπο γιὰ νὰ τὸ καταστήσουν συντελεστὴ τῶν πιὸ ἀύθεντικῶν μετασχηματισμῶν τῆς συλλογικῆς ζωῆς» (αὐτ., σ. 10). Ὁ ἀναγνώστης πείθεται ὅτι ὁ «ἄλλος» δὲν εἶναι ἀπλῶς κάποιος συνάνθρωπος ἢ συμπολίτης, ἀλλ’ «ὁ πλησίον», «ἡ εἰκόνα τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ στὸ πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ του» (αὐτ.).

Ἡ ἐνδεικτικὴ, ἀλλὰ οὐσιαστικὴ γιὰ κάθε θέμα, βιβλιογραφία, οἱ ὑποσημειώσεις καὶ τὸ πλῆθος τῶν παραπομπῶν ἀκόμη καὶ εἰς δικτυακὸν ὑλικόν, ὑποβοηθοῦν τὸν ἀναγνώστη νὰ ἀναζητήσῃ εὐρύτερη ἐνημέρωσιν γιὰ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐξεταζόμενα στὸ βιβλίον ἐπὶ μέρους θέματα.

Ἐπίσης θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξαρθῇ ἡ ζωντάνια τῆς γλώσσας καὶ ἡ γλαφυρότης, μὲ τις ὁποῖες ὁ σ. καθιστᾷ εὐχάριστο καὶ ἐλκυστικὸ ὁλόκληρον τὸ ὀγκῶδες σύγγραμμά του. Ὁ ὑπογραφόμενος φρονεῖ, ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ δοκιμακοῦ χαρακτῆρος ἐξαιρέτα κεφάλαια τοῦ βιβλίου θὰ ἦσαν πλέον προσπελάσιμα, ἐὰν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ δημοσιευθῇ αὐτοτελῶς σὲ ξεχωριστὸ μικρὸν βιβλίον.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Σωτηρίου Ἰ. Μπαλατσούκα, Δρος Θ., *Κοινωνία Ἁγίων*, «*Communio Sanctorum*», ἐκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2006, σελ. 200.

Πρόσφατα κυκλοφόρησε σὲ καλαίσθητη ἔκδοση μὲ τὸν ἀνωτέρω τίτλο μελέτη τοῦ κ. Μπαλατσούκα, γνωστοῦ στὸ θεολογικὸ χῶρο ἐπιστήμονα, πνευματικοῦ διανοητῆ καὶ χαρισματούχου ἀνθρώπου, ὅπως καταδεικνύεται ἀπὸ καὶ τις κατὰ τὸ παρελθὸν συγγραφικὲς ἐπιτυχεῖς ἐνασχολήσεως του.

Πρόκειται γιὰ ὁμοειδοῦς περιεχομένου θεματικὲς ἐνότητες θεολογι-

κοῦ, ἀγιολογικοῦ καὶ ἀσκητικοῦ κυρίως περιεχομένου, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἄλλες ἔχουν δεῖ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας ἐκδεδομένες σὲ ἔγκριτα θεολογικὰ περιοδικὰ καὶ τόμους συνεδρίων καὶ ἄλλες ἐκδιδόμενες γιὰ πρώτη φορὰ.

Οἱ ἐπιμέρους θεματικὲς ἐνότητες, ὀκτῶ τὸν ἀριθμὸ, στοχεύουν, ὅπως παρατηρεῖ ὁ συγγραφέας στὸν ὀλιγόλογο ἀλλὰ μεστό πρόλόγο του, στὸ νὰ «ἀναδείξουν τὴν καταξίωση καὶ ἀνέλιξη τοῦ θεοειδοῦς ἀνθρώπινου προσώπου στὴν κατὰ Θεὸν βιοτὴ καὶ ὄντολογικὴ του πληρότητα». Καὶ αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται κατὰ τὸ καλύτερο δυνατόν.

Κινούμενος ὁ συγγραφέας ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς θεολογικῆς ἀκρίβειας, «διαγιγνώσκει» γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ μὲ ἐπιτυχία τὶς ὑψηλὲς θεωρητικὲς ἐνατενίσεις τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου, ποὺ ἐπεδίωξαν, μέσω τῆς κατὰ Θεὸν βιοτῆς, τὴν ἐπίτευξη τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ, ποὺ συνίσταται μέσα ἀπὸ τὴν ὑπέρβαση τῆς φύσεως καὶ τῆς ἁμαρτίας στὴ μετοχή τους στὴν ἀτελεύτητη ἐσχατολογικὴ αἰωνιότητα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς ἀναδεικνύει κατὰ τὸν ἰδεωδέστερο τρόπο, ὑποδεικνύοντας ἔμμεσα ἀλλὰ πειστικὰ στοὺς μελετητὲς του τὴν ἐναρμόνιση τῆς ζωῆς τους πρὸς αὐτές.

Ἄναδεικνύει, ἐπίσης, τὴν ὄντολογικὴ πληρότητα καὶ θεολογικὴ σημασία λέξεων καὶ ὄρων, ὅπως ἄσκηση, μαρτύριο καὶ μαρτυρία, κοινωνία ἁγίων, κάθαρση καὶ καθαρότητα, διδαχὴ καὶ φωτισμὸς, παιδεία κατὰ Χριστόν, ἀποταγή, μόνωση καὶ κοινωνικότητα καὶ μέσα ἀπὸ τὸ διαχρονικὰ ἀκατάλυτο ἀσκητικὸ, πατερικὸ καὶ τὸ καθόλου ἁγιοπνευματικὸ ἦθος, καταρτίζει μετόχους στὸν ὑπὲρ φύσιν κόσμον τῶν οὐρανίων ἀπολαύσεων.

Ἡ πορεία τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ συνιστᾶ παιδαγωγικὸ τρόπο, ἀφοῦ καὶ ἡ σειρὰ παράθεσης τῶν ἐπὶ μέρους θεματικῶν ἐνοτήτων κινεῖται σὲ μιὰ κλίμακα ποὺ συμβάλλει στὴν πορεία ἁγιοπνευματικῆς τελειώσεως, μέσα ἀπὸ τὴ δυναμικὴ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ βίωση τῆς αἰωνιότητος ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι ἐπίσης ἄξιο ἰδιαίτερης προσοχῆς ἡ προσέγγιση τῶν θεμάτων μὲ πλούσια παράθεση χωρίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, θέσεων Πατέρων καὶ Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖες ὄντως διαχρονικὲς καὶ ἐπίκαιρες, ὁδηγοῦν τὸν ἀναγνώστη σὲ μιὰ πληρέστερη κατανόησή τους.

Σύνολο τὸ ἔργο, καρπὸς ἐπαρκοῦς γνώσεως τῶν πηγῶν, τὶς ὁποῖες χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας φανερῶνει καὶ κάτι ἄλλο. Τὰ βιώματα τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν ἐντὸς του καὶ τὰ ὁποῖα κληρονόμησε, ἐμπέδωσε ἀπὸ

πνευματικούς πατέρες, από αγίους Γέροντες και σοφούς επιστήμονες τὸν καθοδηγοῦν στὴν ἐμπεριστατωμένη και διεξοδική ἀνάπτυξη τῶν θέσεων του.

Μὲ τρόπο εὐσύνοπτο ὁ συγγραφέας σκιαγραφεῖ τὸ μοναχικὸ και ἀσκητικὸ ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖο ἐκφράστηκε ἀπὸ τὴν προσωπικότητα ἑνὸς καταξιωμένου πνευματικοῦ ἀναστήματος τῆς ἐποχῆς μας, ὅπως αὐτὴ τοῦ Γέροντα Αἰμιλιανοῦ τοῦ Σιμωνοπετρίτη.

Μὲ τὴν ἴδια ἐνάργεια ἀναπτύσσει τὴ μόνωση και κοινωνικότητα στὸν ἅγιο Γρηγόριο Ἄσσου και ἐκθέτει τὴν ὁμολογία και μαρτυρία στὴ διαχρονικὴ τῆς πληρότητα ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἐπεκτείνοντάς τὴν μέχρι τὴ μαρτυρία Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Στὸ θέμα ποὺ ἀκολουθεῖ, «Κοινωνία Ἁγίων - *Communio Sanctorum*», ποὺ ἀποτελεῖ τὸν κύριο τίτλο τοῦ ὅλου ἔργου, ἐπισημαίνει, πέραν τοῦ ἀναγκαίου τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἐνοποιοῦ θείας χάριτος, τὴν οἰονεὶ προσπάθεια τῶν μελῶν τῆς γιὰ τὴν κατὰ Θεὸν προκοπή.

Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ἀναλύει τὰ περὶ ἀπολυτρώσεως και σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου σὲ ἐπόμενο θέμα του μὲ τίτλο «Ὁ ὅλος Χριστὸς - Μία ἁγία» «*Totus Christus - una Sancta*».

Ἰδιαίτερα πρωτότυπη θεωρεῖται ἡ παράθεση τῶν ἐπόμενων θεμάτων τοῦ παρόντος μὲ τοὺς τίτλους «*Globalization and Holiness*», «*Le culte divin et la Sanctification*» και «*Die Gottesgebälerin als Vorbild der Mönche*» στὰ ἀγγλικά, γαλλικά και γερμανικά ἀντιστοίχως.

Ἡ ὅλη προσπάθεια τοῦ κ. Μπαλατσούκα νὰ ἀναδείξει τὰ θέματά του, ἐπιτυχῆς ὅπως πάντα, ἀποδεικνύει ὄχι μόνον τὴ λιπαρὴ γνώση τῆς βιβλιογραφίας, ἑλληνικῆς και ξένης, ἀλλὰ και τὴν ἐντρύφησή του σὲ ἀγιολογικὲς κυρίως πηγές, τὶς ὁποῖες χρησιμοποιεῖ μὲ ἰδιαίτερη ἄνεση και πάντα ἐπίκαιρα.

Εἶναι ἄλλωστε γνωστὸ ἀπὸ παλαιότερες ἐνασχολήσεις και δημοσιεύσεις του ὅτι ἡ ἐξειδίκευσή του μὲ τὰ θέματα περὶ τὰ ὁποῖα ἐνδιατρίβει, συναρτᾶται μὲ τὶς προσωπικὲς του δομὲς και ἐπιστημονικὲς ἐπιδιώξεις στὸ χῶρο εἰδικὰ τῆς ἀγιολογίας και τῆς ἔρευνας χειρογράφων σχετικῶν πηγῶν.

Μὲ σύγχρονη, πλούσια γλῶσσα και ἄνεση - ροὴ στὸ λόγο καθιστᾶ εὐπρόσληπτα τὰ κείμενά του.

Χωρὶς ἀβλεπτήματα στὴν ἔκφραση και στὴν ὅλη διάρθρωση τῶν κει-

μένων του εισφέρει πολλά στη σπουδή της πνευματικής τελειώσεως και συμβάλλει ἀρκούντως σὲ ἓνα τόσο σημαντικό θέμα, εἰδικὰ γιὰ τὴν ἐποχή μας πὺν ἀναμένει τέτοιες προσεγγίσεις.

Γνωρίζω ἀρκετὰ ἀπὸ μακροῦ χρόνου τὸν κ. Μπαλατσούκα καὶ πιστεύω, ἐπειδὴ ἀκόμη εἶναι πολὺ νέος καὶ ἐπειδὴ ἀγαπᾷ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἔρευνα, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ στὴν πνευματικὴ γνώση, ὅτι ἡ παρουσία του στὸ χῶρο πὺν ἀσκεῖται καὶ εισφέρει, θὰ προσφέρει ἀκόμη περισσότερα.

Ὡς παλαιὸς ἀκαδημαϊκὸς δάσκαλός του, ἀσχοληθεῖς καὶ διδάξας ἐπὶ χρόνια τὴν ἀγιολογία, τὸν συγχαίρω θερμῶς καὶ τοῦ εὐχομαι καὶ ἄλλες ἐπιτυχεῖς παρουσίες στὸ χῶρο τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, τίς ὁποῖες ἐγγυᾶται καὶ προοιωνίζει ἢ μέχρι σήμερα προσφορά του, ἡ ἐπιστημονικὴ του συγκρότηση, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔνθεος ζῆλος ὁ ὁποῖος τὸν πληροῖ - διακρίνει καὶ τὸν ὁποῖο ἀναδεικνύει μέσα ἀπὸ τίς ὄντως λαμπρὲς μέχρι σήμερα μελέτες του.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι 1860 - σήμεραν. *Ἱστορία καὶ Κείμενα*, Β΄ Ἔκδοσις, Ἐκδ. οἶκος Ἀδελφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 1208.

Τὸ 1977 ἡ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν ἐξέδιδε σὲ πρώτη ἔκδοση τὸ ὁμότιτλο βιβλίο τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας· ἡ ἔκδοση αὐτὴ ἀρχίζε ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ Β΄ (1860) καὶ ἔφθανε ὡς τὴν ἐκλογή τοῦ μακαριστοῦ Δημητρίου (1972). Τρεῖς δεκαετίες σχεδόν, ἀργότερα, ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος τῶν εὐσεβῶν ἀδελφῶν Κυριακίδη ἔκρινε ἀναγκαῖα τὴν δευτέρη ἔκδοση τοῦ ὡς ἄνω ἔργου, ἀσφαλῶς, πλέον συμπληρωμένου μὲ τὰ ὅσα περιλαμβάνει ἡ σχεδόν τριακονταετία. Ὁ καθηγ. κ. Β. Θ. Σταυρίδης, πολυγραφώτατος συγγραφεὺς καὶ ἰκανὸς ἐρευνητής, ἔχει ἀφιερῶσει ὅλο τὸ ἐρευνητικὸ του ἔργο στὴν μελέτη τῆς ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ καρπὸς τῶν ἐρευνῶν του αὐτῶν εἶναι πολλὰ βιβλία, μελέτες καὶ ἄρθρα, ὅλα σχέση ἔχοντα μὲ τὸ Πατριαρχεῖο. Τὸ βιβλίο εἶναι πολυσέλιδο, καὶ περιέχει, κυριολεκτικῶς, ὅλη τὴν νεώτερη ἱστορία τοῦ Θρόνου.

Στήν πρώτη ένότητα *Ίστορία*, παρουσιάζεται, σχετικώς έν συντομία, ό θεσμός του Οίκουμενικού Πατριάρχου και όπου έξετάζονται: ό τρόπος διοικήσεως, ή όνομασία και ό τίτλος του Πατριαρχείου, οί σχέσεις του με την Πολιτεία, έννοείται τó 'Οθωμανικόν κράτος από τó 1453 ως την ένεστώσα κατάσταση, ή έκλογή του Πατριάρχου με όλη την ένδιαφέρουσα διαδικασία, από την σύγκληση τής 'Ι. Συνόδου και του διαρκούς ένθνικού μικτού συμβουλίου ως την έκλογή, και την άναγγελία της στην πολιτική έξουσία, την πολιτική ένγκαθίδρυση από την 'Υψηλή Πύλη, καθεστώς που διήρκεσε ως τó 1923, ως την ένθρόνιση που ως τó έτος αυτό είχε ιδιαίτερη λαμπρότητα.

Στό ίδιο τμήμα ό καθηγ. κ. Β. Σταυρίδης άσχολείται με στατιστικές πληροφορίες άναφερόμενες στην διάρκεια τής πατριαρχείας ένός έκάστου των Πατριαρχών τής περιόδου 1860 - σήμερα, με τόν μακαριστό 'Αθηναγόρα να έχει την μακρότερη πατριαρχεία, είκοσι τρία, συνολικώς, έτη. 'Ασχολείται, ώσαύτως, με τόν Πατριαρχικό οίκο, την όλη χωροταξία του, την ένδυμασία του Πατριάρχου, τις άρμοδιότητές του ως 'Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τόν Πατριάρχη και τόν συνοδικό θεσμό - μορφές του όποιου από τó 1860 και έξής υπήρξαν ή μόνιμη και τακτική σύνοδος, ή ένδημούσα σύνοδος, ή μείζων, ή άγία και μεγάλη σύνοδος και τó διαρκές ένθνικό μικτό συμβούλιο (ως τó 1923), και ό γεροντισμός (1750 ci. - 1860 ci.) στον όποιο έθεσαν τέρμα οί Γενικοί Κανονισμοί.

'Ακολούθως, γίνεται λόγος για τούς όφφικιάλους του θρόνου, τά πατριαρχικά γραφεία, τις άρμοδιότητες τής μεγάλης πρωτοσυγκελλίας και τις δικαιοδοσίες του Οίκουμενικού Πατριάρχου άλλα και την λαμπρή παρουσία του Πατριάρχου στην θεία λατρεία. Στό δεύτερο τμήμα παρουσιάζεται μία ένότητα Πατριαρχών από τόν Πατριάρχη 'Ιωακείμ Β' (1860-1863, 1873-1878) ως τόν Κωνσταντίνο τόν Ε' (1879-1901). 'Ο κ. Β. Θ. Σταυρίδης άκολουθει στην άπαρίθμηση των Πατριαρχών την έξής μέθοδο: βιβλιογραφικά για ένα έκαστον των βιογραφουμένων, τόν βίον τους, τά συγκεκριμένα γεγονότα τής πατριαρχείας τους· άκολουθούν τά κείμενα: ύπόμνημα έκλογής, παραίτηση, έγγραφο (μαξβατάς) των δύο σωμάτων προς τó 'Υπουργείον των 'Εξωτερικών, γνωστοποιούν την έκλογήν τοποτηρητού, ύπομνηματιστικόν γράμμα περι τής β' εις τόν θρόνον άνόδου του πρώην ΚΠόλεως 'Ιωακείμ Β', Λόγος 'Ενθρονιστήριος του τάδε, Λόγος Προσαγορευτήριος τάδε εις τάδε, Αύτοκρατορικόν βεράτιον εις τάδε, Λόγος επικήδειος εις τάδε υπό τάδε. Τά παρα-

πάνω συνιστοῦν τὴν φυσιολογικὴ γραφειοκρατεία ποὺ ἀπαντᾶται ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς ἕως τοῦ θανάτου τῶν Πατριαρχῶν τῆς ὑπόψη περιόδου· ἐννοεῖται ὅτι αὐτὴ διαφοροποιήθηκε μετὰ τὸ 1923. Τὸ παράδειγμα ποὺ παρατέθηκε ἀφορᾷ στὸν Ἰωακεῖμ τὸν Β΄. Σὲ ἄλλες περιπτώσεις ἀπαντοῦμε τοὺς τύπους Λόγος Ἀναγορευτήριος τοῦ τάδε, Λόγος Ἀντιπροσφωνητήριος ὑπὸ τοῦ τάδε εἰς τάδε, Λόγος Προσαγορευτήριος ὑπὸ τάδε εἰς τάδε καὶ σὲ ἄλλες τὴν Πρόσκλησιν διὰ Πιπτακίου τῶν μελῶν τῆς Ἐκλογικῆς Συνελεύσεως, Διάγγελμα Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸν σουλτάνον, Ἐπικύρωσιν ἐκλογῆς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, Παρουσίασιν τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸν σουλτάνον. Ἐντύπωσιν προκαλεῖ τὸ λαμπρὸ τελετουργικὸ πρόγραμμα τῆς συνοδείας τοῦ Πατριάρχου ἀπὸ τὰ σουλτανικὰ ἀνάκτορα ὡς τὸ Σιρκετζῆ (τὴν γνωστὴ μας ἀποβάθρα τῶν πλοιαρίων τοῦ Βοσπόρου) καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὡς τὸ Φανάρι· ἡ περίπτωσις ἀφορᾷ στὴν β΄ πατριαρχεῖα τοῦ Ἰωακεῖμ τοῦ Γ΄ (11 Ἰουνίου 1901). Τὸ ἴδιο ἀφορᾷ καὶ στὴν κηδεῖα του (18 Νοεμβ. 1912). Τὰ πρόσωπα, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ποὺ ἀναφέρονται στὰ κείμενα, καθὼς καὶ οἱ μνημονευόμενοι τόποι, προκαλοῦν στὸν ἀναγνώστη ποικίλους συνειρμούς γιὰ τὴν δόξα ποὺ ἔζησε αὐτὴν τὴν περίοδο, ἰδιαίτερος ἀπὸ τὸ 1850/60 ὡς τὸ 1914 τὸ Πατριαρχεῖο καὶ οἱ Ρωμηοὶ τῆς ΚΠόλεως. Στὸ δεῦτερο μέρος παρατίθενται τὰ ὀνόματα τῶν Πατριαρχῶν ἀπὸ τοῦ Ἰωακεῖμ τοῦ Γ΄ (κατὰ τὴν β΄ πατριαρχεῖα του) ὡς τὸν Βαρθολομαῖο καὶ στὸν ὁποῖο κατάλογο συμπεριλαμβάνονται συγκλονιστικὲς προσωπικότητες ὡς ὁ Μελέτιος Μεταξάκης (1922-1923), ὁ Βασίλειος Γ΄ (1925-1929), ὁ Ἀθηνάγορας (1948-1972). Στὴν ἴδια ἐνότητα δίδεται ἡ εὐκαιρία στὸν κ. Β. Θ. Σταυρίδη, ὅταν ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὸν Δημήτριο (1972-1991), νὰ παραθέσει τὴν Τάξιν καὶ ἀκολουθίαν ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις τοῦ νέου πατριαρχικοῦ οἴκου (ἐν Φαναρίῳ τῇ 17 Δεκ. 1988) - σσ. 722-735. Στὸ κεφάλαιο ποὺ ἀκολουθεῖ ὁ καθηγ. κ. Β. Θ. Σταυρίδης δίδει κατάλογο Πατριαρχῶν (1860 - σήμερα), Τοποτηρητῶν (1860-1921), Προεδρευόντων τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου (1923 - σήμερα), Πατριαρχικῶν Ἐπιτρόπων (1860 - σήμερα), κατάλογο ὁμιλητῶν (νουθετήριοι, ἐνθρονιστήριοι, ἐπικήδιοι, ἐπιμνημόσυνοι κ.λπ.), κατάλογο Μ. Πρωτοσυγκέλλων, Ἀρχιγραμματέων, διευθυντῶν τοῦ ἰδιαίτερου πατριαρχικοῦ ἐγγράφου, διευθυντῶν πατριαρχικοῦ γραφείου, ἀρχαιοφυλάκων, βιβλιοφυλάκων.

Ἀκολουθεῖ ἡ δομὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τὸ 1975 ὡς σήμερα, ἤτοι ἡ σύνθεσις τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, οἱ λοιποὶ μη-

τροπολίτες, οί τιτουλάριοι, οί ἐφησυχάζοντες ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, οί ἐπίσκοποι, οί συνοδικές ἐπιτροπές, τὸ συνοδικὸ γραφεῖο, τὸ ἰδιαίτερο πατριαρχικὸ γραφεῖο καὶ τὸ πατριαρχικὸ γραφεῖο· στὴν ἴδια ἐνότητα περιλαμβάνεται ἡ σύνθεση τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας: Μ. Πρωτοσυγκελλία, Μ. Ἀρχidiaconία, Πατριαρχικὴ Κεντρικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπή, Γμῆμα θρησκευτικῶν πράξεων, τουρκικὸν γραφεῖον, γραφεῖον νομικῶν ὑποθέσεων, ἀρχιεπισκοπικόν, Πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη, Λογιστήριον καὶ ταμεῖο, πατριαρχικὸς ναός. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐπετηρίδα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης μετὰ τὴν δραματικὴ ὑποσημείωση: *Ἀνεστάλη τό γε νῦν, δι' ἀποφάσεως τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἡ εἰσαγωγή μαθητῶν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολήν.*

Ἐνδιαφέρουσες εἶναι καὶ οἱ εἰδήσεις πού παρέχονται γιὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Κωνσταντινουπόλεως (βοηθοὶ ἐπίσκοποι, ναοί, ἐφημέριοι, διάκονοι, γυμνάσια, Ζωγράφειο, Ἰωακείμειο Παρθεναγωγεῖο, Ζάππειο Παρθεναγωγεῖο καὶ Κεντρικὸ Παρθεναγωγεῖο), ἱεραὶ καὶ σταυροπηγία καὶ μοναὶ 11 τὸν ἀριθμὸν, μετόχια 3 τοῦ Παναγίου Τάφου, 1 τοῦ Σινᾶ, Ἱερά Προσκυνήματα 35, Φιλόπτωχοι Ἀδελφότητες 37, Ἰδρύματα (νοσοκομεῖο Βαλουκλή, Γηροκομεῖο, Φθισιατρεῖο, Ψυχιατρεῖο, Ὁρφανοτροφεῖο Πριγκίπου κ.λπ.)· ὁ λόγος στὴν συνέχεια γιὰ τὶς τρεῖς μητροπόλεις στὴν Τουρκία (Χαλκηδόνος, Δέρκων, Ἰμβρου καὶ Τενέδου), τὴν ἐκκλησία τῆς Κρήτης, τὶς μητροπόλεις Δωδεκανήσου, τὶς πατριαρχικὲς μονές τῆς Πάτμου, τῆς μοναστικῆς πολιτείας τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῆς Βλατάδων, τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, τὶς ἀρχιεπισκοπὲς στὸ ἐξωτερικὸ καὶ τὶς αὐτόνομες ἐκκλησίες Φιλλανδίας, Τσεχοσλοβακίας, Ἑσθονίας, Λατβίας καὶ πάσης Λεττονίας, τὴν Οὐκρανικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ αὐτὴν τῆς Οὐγγαρίας.

Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου περιέχει τὰ *κείμενα*, στὰ ὁποῖα, αὐτονήτως, κυριαρχεῖ τὸ πρόσωπο τοῦ Πατριάρχου καὶ παραπλεύρως οἱ λειτουργοῦντες θεσμοὶ ἀλλὰ καὶ ἡ τουρκικὴ πολιτεία, καθὼς καὶ ἐκεῖνα τὰ κείμενα πού ἔχουν χαρακτηριστὰ τελετουργικὰ καὶ τυπικὰ. Ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης παραθέτει, ὡσαύτως, τοὺς Γενικοὺς ἢ Ἐθνικοὺς Κανονισμοὺς πού ἀπὸ τὸ 1861/2 καθόρισαν τὸν βίον τοῦ Πατριαρχείου ὡς τὸ 1923. Χαρακτηριστικὸ τῆς ἐνότητος αὐτῆς εἶναι ἡ ἔκδοση ἀνεκδότων ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς ἠντλησε ἀπὸ τὸ πατριαρχικὸν ἀρχιεπισκοπικόν, τὰ πατριαρχικὰ γραφεῖα καὶ ἀπὸ ἀρχεῖα ἰδιωτῶν συνδεομένων ἢ μὴ μετὰ τὸ Πατριαρχεῖον. Αὐτὰ τὰ ἀνεκδότα ἔγγραφα συνδέονται

καὶ μὲ ἐκδεδομένα ἔγγραφα πὺν καλύπτουν περίοδο ἐκατὸν ἐτῶν καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι δημοσιευμένα σὲ δυσεύρετα περιοδικά.

Τοιοτοτρόπως ἐπανεκδίδονται οἱ Γενικοὶ (Ἔθνικοὶ) Κανονισμοὶ ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ 1888, ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, τὰ κείμενα τὰ ἀφορῶντα στὴν ἐκλογὴ τοῦ Πατριάρχου ἀπὸ τῆς συνοδικῆς ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς μητροπολίτες τοῦ Θρόνου ὡς τὴν διαδικασία ψηφοφορίας στὸν πατριαρχικὸ ναό· ἀκολουθεῖ τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἰδίας ἐνότητος μὲ τὴν τελετὴ τῆς ἐνθρονίσεως καὶ τὰ μετ' αὐτὴν, ἦτοι: συνοδικὴ ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς μητροπολίτες τοῦ Θρόνου, τύπος ἐνθρονίσεως Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, Τελετὴ εἰς ἀνάρρησιν Πατριάρχου, Τυπικὴ διάταξις τῆς τελετῆς τῆς ἐνθρονίσεως· ἐνδιαφέρουσα γιὰ τὴν ἱστορίαν τῶν θεσμῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἶναι ἡ τάξις δευτέρας πατριαρχείας καὶ ἡ τελετὴ εἰς ἐπάνοδον Πατριάρχου ἐπὶ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ τὰ κείμενα πὺν ἀφοροῦν στὴν παραιτήσῃ ἢ παύσῃ Πατριάρχου, στὴν ἀσθένεια, στὸν θάνατον καὶ τὴν κηδεῖα τοῦ Πατριάρχου, καθὼς καὶ ἐκεῖνα τὰ κείμενα πὺν κάμουν λόγο γιὰ τὸ συνοδικὸ γραφεῖο, τὸν συνοδικὸ τόμο, τὸν διορισμὸ τοῦ ἀρχιγραμματέως, καὶ γενικῶς τὴν σύνολη γραφειοκρατικὴ δομὴ τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Θρόνου, ὅπου ἐντάσσονται οἱ ὑποχρεώσεις τοῦ Ἀρχιγραμματέως, τοῦ ὑπογραμματέως, τοῦ κωδικογράφου.

Στὸ ἔβδομο μέρος τῆς ἐνότητος ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ περὶ τῶν αὐθεντῶν καὶ ὀφφικιάλων καὶ τὴν ἀκολουθούμενη τάξι ἐπὶ χειροθεσίᾳ αὐθέντου ἢ ὀφφικιάλου· στὸ ἐπόμενο μέρος ὁ λόγος γιὰ τὸ πρόγραμμα τῶν καθημερινῶν ἐργασιῶν στὸ Πατριαρχεῖο, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑποχρεώσεις τῶν ἐργαζομένων σ' αὐτὸ τόσον κατὰ τὶς ἐργάσιμες ἡμέρες, ὅσο καὶ κατὰ τὶς θρησκευτικὰς ἐορτὰς· ἐννοοῦνται ἐδῶ, πλὴν τῶν ἄλλων, καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ Μ. Ἀρχιδιακόνου, τοῦ Δευτερεύοντος, τοῦ Τριτεύοντος, τοῦ διακόνου τῆς σειρᾶς, στὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ. Μέγα μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου φυλάσσεται στὸ ἀρχαιοφυλάκειόν του, τὸ ὁποῖο, ὑπέσθη πολλὰς ταλαιπωρίες κατὰ τὸ παρελθὸν ἐξαιτίας, κυρίως, τῶν πυρκαγιῶν· τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη, ἡ ὁποῖα, ἀνακαινισμένη, ἀποτελεῖ σήμερα κόσμημα τῶν Πατριαρχῶν.

Στὸ τρίτο Τμῆμα τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ βιβλίου τοῦ ὁ κ. Β. Θ. Σταυρ. ἀσχολεῖται μὲ τὸ τελετουργικὸν - τυπικὸν τοῦ Θρόνου, ἦτοι μὲ τὰ ὠρολόγια ἀκολουθιῶν, τὴν θέσῃ τοῦ Πατριάρχου στὸν πατριαρχικὸ ναό, ἀλλὰ καὶ τῶν Μ. Πρωτοσυγκέλλου, Ἀρχιγραμματέως, Ἀρχιδιακό-

νου και τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν τόσο κατά τις εἰθισμένες ἀκολουθίες, ὅσον και κατά τις ἑορτές, ἀλλά και τις εἰδικές τελετές και περιστατικές ἀκολουθίες (τελετή ἰνδίκτου, τελετή κοψίματος πίττας, καθοσιώσεως τελειοδιδάκτων, τελετή Ἁγίου Μύρου, Κυριακῆς τῶν Βαΐων, Μ. Ἑβδομάδος, ἐκλογῆς - χειροτονίας ἀρχιερέως), τις δοξολογίες (πολιτικῶν ἀρχόντων, ὑποδοχῆς Πρωθυπουργοῦ, ἀφίξεως βασιλέων, πρεσβευτῶν Μ. Δυνάμεων, πρεσβευτῶν, πατριαρχῶν, ἀρχιεπισκόπων). Τὸ πολυσέλιδο αὐτὸ ἔργο τοῦ χαλκέντερου καθηγητοῦ κ. Β. Θ. Σταυρίδου, κλείνει μὲ εἰκόνες διαφορῶν περιόδων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Δὲν χωρεῖ καμμία ἀμφιβολία ὅτι στὸ βιβλίο αὐτὸ περιέχεται ἡ νεώτερη και σύγχρονη ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖο ὁ καθηγητής, ὡς Ρωμῆος τῆς Πόλεως, διὰ βίου ὑπηρετεῖ τόσον ὡς Διδάσκαλος τοῦ Ἐυαγγελίου, ὅσον και ὡς καθηγητής τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Πέραν αὐτῶν, τὸ ὀγκῶδες ὑπόλοιπο ἔργο, ὅπως τὰ αὐτόνομα ἔργα του γιὰ τὴν *Ἱστορία τοῦ Πατριαρχείου 1453 - σήμερον*, τὶς *μητροπόλεις Δέρκων, Χαλκηδόνος, Πριγκηποννήσων*, τὸν *Συνοδικὸ Θεσμό*, τὴν *Ἱ. Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης κ.ἄ.*, πιστοποιεῖ τὴν ἀφοσίωσή του αὐτῇ, ἀλλά και τὴν γενναία, και μοναδική, προσφορά του σ' αὐτό. Στὸ προκείμενο ἔργο παρουσιάζεται ἡ συγκινητικὴ και μεγαλειώδη πορεία τοῦ Θρόνου και γι' αὐτὸ εἶναι χρήσιμο γιὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸ ἱστορικὸ, τὸν λειτουργιολόγο, τὸν διπλωμάτη, τὸν κανονολόγο, τὸν ἱστορικὸ τῶν θεσμῶν, τὸν ἐρευνητὴ τῶν ἑλληνοοθωμανικῶν και ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων κ.λπ. Τὸ ἔργο, βεβαίως, δὲν εἶναι σύνθεση πηγῶν, ἀλλά κυριολεκτικῶς κιβωτὸς πηγῶν, πού μόνον ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης μποροῦσε νὰ συγκεντρώσει. Τὸν εὐχαριστοῦμε ὀλοκαρδίως και γι' αὐτὸ τὸ πολύτιμο, γιὰ ὅλους μας, ἔργο του. Οἱ ἴδιες εὐχαριστίες και πρὸς τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Ἀφῶν Κυριακίδη γιὰ τὴν ἀπογὴ ἐκδόσῆς του.

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ